

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра журналістики

ОРСАЧ ОКСАНА СЕРГІЇВНА

ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ: ВІД РОЗУМІННЯ ДО ЗМІН

Спеціальність: 061 «Журналістика»

Автореферат
бакалаврського проекту
на здобуття ступеня бакалавра

Миколаїв – 2020

Роботу виконано на кафедрі журналістики Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат політичних наук, доцент

Левченко Олеся Олександрівна,

Чорноморський національний університет імені
Петра Могили, доцент кафедри журналістики.

Рецензент: кандидат філологічних наук, доцент

Пономаренко Сергій Сергійович,

Чорноморський національний університет імені
Петра Могили, доцент кафедри української філології та
міжкультурної комунікації.

Захист відбудеться «» червня 2020 р. у Чорноморському національному університеті імені Петра Могили.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Журналістське розслідування – основний інструмент журналістів у боротьбі з корупцією, бездіяльністю правоохоронних органів та іншими системними проблемами соціуму. Цей жанр користується великою популярністю у будь-якому цивілізованому суспільстві, а його використання робить медіа впізнаваними та авторитетними.

Актуальність дипломного проекту зумовлена важливістю журналістських розслідувань у формуванні демократичного суспільства. Для удосконалення методології створення викривальних матеріалів необхідно дослідити історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи жанру в Україні і, зокрема, у Миколаєві. Так як більшість розслідувань публікується інтернет-виданнями, важливо дослідити специфіку подачі зібраної інформації у форматі лонгріду.

Мета дослідження: дослідити особливості проведення журналістського розслідування, опублікувати власні викривальні матеріали та створити публікації, які усебічно розкривають тему функціонування антикорупційних видань.

Відповідно до поставленої мети треба виконати такі **завдання**:

- 1) проаналізувати теоретичні засади та специфіку проведення журналістського розслідування;
- 2) дослідити історію та визначити перспективи розвитку жанру;
- 3) дослідити вплив технологічного розвитку на роботу журналістів-розслідувачів;
- 4) виокремити нові методи пошуку інформації та особливості композиції розслідування у всеукраїнських та регіональних інтернет-медіа;
- 5) систематизувати інформацію про українські розслідувальні агенції;
- 6) знайти шляхи підвищення рівня зацікавленості аудиторії матеріалами антикорупційної тематики;
- 7) практично дослідити специфіку розслідувань та опублікувати матеріали відповідного жанру на сторінках регіональних онлайн-видань.

Об'єктом дослідження є українська розслідувальна інтернет-журналістика.

Предметом дослідження є текстові розслідування на сторінках загальноукраїнських та регіональних інтернет-видань.

Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань використано такі **методи**:

- абстрагування – для відокремлення аспектів, які входять в спектр нашого дослідження згідно поставлених завдань, від другорядної інформації;
- аналізу та синтезу – для дослідження теоретичних відомостей про особливості жанру;
- узагальнення – для систематизації отриманої інформації;
- контент-аналізу, спостереження та індукції – для вивчення прикладів журналістських розслідувань на сторінках всеукраїнських та регіональних сайтів і виокремлення їхніх типових рис;
- метод візуалізації – для усебічного висвітлення досліджуваної проблеми та створення лонгвідів;
- емпіричний – для показу особливостей жанру на прикладі створених публікацій.

Новизна дослідження полягає в тому, що було проведено аналіз методології та особливостей композиції розслідувань на сторінках українських онлайн-медіа, визначено переваги та недоліки формату «лонгвід» для презентації аудиторії зібраної інформації.

Практичне значення опублікованих матеріалів полягає у викритті корупційних ризиків та адаптації досвіду всеукраїнських медіа на регіональному рівні.

Теоретичне значення дослідження: систематизовано та теоретично проаналізовано значення та особливості розслідувальної журналістики.

Апробація. Матеріали, виконані в рамках наукового дослідження, були опубліковані на сайтах <https://nikcenter.org/> та <http://www.solnik.com.ua>.

Структура дипломного проєкту. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (36 позицій) та додатків (10 штук). Загальний обсяг роботи – сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дипломного проєкту, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, методи, розкрито наукову новизну роботи, окреслено теоретичне і практичне значення здобутих результатів та форми їхньої апробації.

У *першому розділі* «Теоретичні засади функціонування жанру розслідування в українських онлайн-медіа» подано дослідження історії розвитку жанру, особливостей методології та характер впливу технологічного розвитку на проведення журналістського розслідування і формати його подачі.

Зазначено, що журналістське розслідування вважають найефективнішим методом роботи засобів масової інформації в подоланні таких суспільних проблем, як корупція, зловживання чиновників та правоохоронних органів, інших порушень законодавства. Разом з цим в Україні жанр журналістського розслідування в його традиційному розумінні з'явився відносно нещодавно – одночасно із розпадом Радянського Союзу і появою відкритої журналістики, що почала функціонувати без ідеологічних утисків та цензурних заборон. Наразі практикуючі українські журналісти основними ознаками розслідування називають трудомісткість і ресурсомісткість, необхідність високої самоорганізації журналіста, а також підвищені ризики – правові та неправові.

Під час дослідження було з'ясовано, що єдиного наукового визначення журналістського розслідування немає: теоретики не дійшли до висновку, є розслідування жанром або методом збору інформації. Разом з тим наявний ряд визначальних особливостей: фокус журналіста на системній проблемі, розкриття інформації, яку навмисно приховують, та використання універсального алгоритму підготовки і публікації матеріалу.

Було з'ясовано, що сучасна методологія проведення журналістського розслідування має чітку структуру, яка складається з таких етапів: пошук теми, формулювання гіпотези, оцінка перспективності теми, створення плану роботи, пошук джерел та інформації, систематизація та аналіз зібраних даних, написання матеріалу, фактчекінг та юридична експертиза, публікація та просування.

Із розвитком технологій модернізуються методи збору інформації. Якщо раніше більшість даних журналіст отримував під час так званої роботи «в полі» - безпосередньо під час спілкування з людьми на місці подій, то зараз – під час користування пошуковими системами та базами даних.

Значною частиною доказової бази при проведенні розслідування, зазвичай, стають відкриті офіційні джерела – ресурси, інформація яких є в публічному доступі, а щодо компетенції платформ не виникає професійних сумнівів. Це ресурси всіх українських та іноземних державних установ та органів. Великий масив даних можна отримати і з соціальних мереж. Пошук інформації про конкретну особу може здійснюватися за пошуком згадки імені, електронної пошти, номеру телефону та логінів, які використовувалися в мережі.

Технологічний розвиток полегшив для розслідувачів пошук інформації, однак призвів до необхідності пошуку нових підходів до компонування медіапродукту. Наразі головними вимогами до розслідування на сторінках інтернет-видань є мультимедійність, наявність гіперпосилань, доступність та простота. Разом з тим аудиторії недостатньо прочитати текст та переглянути відео – постає потреба чітко структурованих мультимедійних матеріалів із використанням інтерактиву, елементів гри, інтертекстуальності за допомогою гіперпосилань, різних форм подачі інформації. Один із найпопулярніших мультимедійних форматів, який надає змогу задовольнити вищезазначені вимоги, – лонгвід.

У *другому розділі* «Практичне дослідження специфіки проведення журналістського розслідування» зазначено, що практичне дослідження специфіки жанру журналістське розслідування дає глибше пізнання, ніж аналіз теоретичних засад. Так, при створенні публікацій були використані описані в 1 розділі методологія роботи журналіста-розслідувача, нові методи збору інформації (пошук в соцмережах, базах даних та ресурсах з публічною інформацією), а також способи підвищення зацікавленості аудиторії, інформаційної насиченості та читабельності матеріалу за рахунок візуальної складової.

В рамках дипломного проєкту було зроблено 10 публікацій на інтернет-ресурсах <http://www.solnik.com.ua> та <https://nikcenter.org>. Дослідження специфіки української розслідувальної журналістики було проведено з багатьох аспектів:

- з'ясовано наявність в Україні видань, які спеціалізуються на створенні викривальних матеріалів:
 - «PRO корупцію: карта українських розслідувальних агенцій», режим доступу: <https://solnik.com.ua/archives/3092>,
 - «По корупції – в десятку!», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/58224>;
- складнощі подачі зібраної інформації у вигляді текстового розслідування на сторінках інтернет-ресурсів та перешкоди, з якими стикається журналіст-розслідувач:
 - «Дочитай мене, якщо зможеш: що не так з українськими текстовими розслідуваннями», режим доступу: <https://solnik.com.ua/archives/2916>,
 - «Google видалив публікації Центру через фейкові скарги, але після розгляду відновив - розслідування The Wall Street Journal», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/58371>;
- власні викривальні матеріали, серед яких превалює дослідження економічних та екологічних правопорушень:

- «Проекти без ефекту», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/44099>,
- «Свої в дошку», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/48016>,
- «Хто служить слугам? Кого миколаївські нардепи взяли собі в помічники», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/54008>,
- «Зелені зони під прицілом», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/52902>,
- «Хороші «депутатські» гроші», режим доступу: <https://solnik.com.ua/archives/2916>,
- «Миколаївська міська лікарня №1 переплатила понад 90 тисяч гривень під час закупівлі експрес-тестів на коронавірус», режим доступу: <https://nikcenter.org/newsItem/57747>.

Матеріали містять візуальні елементи, характерні для формату лонгрід: загальна кількість власних фото, виконаних для матеріалів – 34, загальна кількість інфографіки – 19, створено 2 відео.

ВИСНОВКИ

Журналістське розслідування – основний інструмент журналістів у боротьбі з корупцією, економічними правопорушеннями, бездіяльністю правоохоронних органів та іншими системними проблемами соціуму. Цей жанр користується великою популярністю в будь-якому цивілізованому суспільстві, а матеріали професійно проведених журналістських розслідувань свідчать про авторитет видання чи телерадіокомпанії.

Разом з тим це один із найскладніших жанрів журналістики, який має на меті всебічно дослідити якусь маловивчену або ретельно приховувану тему, в процесі роботи над якою журналісту доводиться долати спротив певних структур навіть у процесі надання інформації. Якісні журналістські розслідування покликані відображати сучасну дійсність на зрізі гострих політичних, економічних та моральних зворушень, обумовлених інтенсивним

становленням ринкових відносин, радикальною демократизацією всіх сторін нашого життя.

Правила проведення журналістського розслідування регламентовані методологією, яка є більш-менш однотипною у більшості країн світу, незалежно від типу видання. Так, робота розслідувача над викривальним матеріалом складається з пошуку теми, формулювання гіпотези, оцінки перспективності теми, створення плану пошуку джерел та інформації, систематизації та аналізу зібраних даних, написання матеріалу, фактчекінгу та юридичної експертизи, публікації та просування в соцмережах.

Можливості масової комунікації, зокрема проведення та популяризації серед аудиторії журналістських розслідувань, були значно розширені протягом останнього десятиліття. Завдяки технологічному розвитку збирати та аналізувати інформацію можна не встаючи з-за робочого місця – лише завдяки пошуку в інтернеті. Практики відзначають, що навіть таким чином можна провести повноцінне розслідування. Завдяки прийняттю Закону України «Про публічну інформацію» стали доступні державні бази даних, а на ресурсах місцевого самоуправління та інших структур розміщують скан-копії розпоряджень, указів та прийнятих рішень. Та варто відзначити, що у більшості тем необхідне безпосереднє спілкування з людьми та робота журналіста на місці подій – це дає більш чітке розуміння ситуації та можливість порівняння «задокументованої» та «реальної» дійсності.

Разом з тим розвиток технологій змушує замислюватися над новими засобами подачі інформації. Наразі ефективне та читабельне текстове розслідування на сторінках онлайн-видань має бути мультимедійним, доступним та простим, інтерактивним та відкритим до реципієнта. Загалом, матеріал має «грати на полі» своїх конкурентів – соцмереж та розважального контенту, який сьогодні відбирає більшу частину уваги аудиторії. Мультимедійність журналістського розслідування полягає у залученні різноманітних візуальних елементів: відео, фотографій, карт, інфографік. Це не

тільки робить матеріал більш читабельним, а й повертає увагу читача до матеріалу, робить його більш інформаційно насиченим.

Було з'ясовано, що найбільш доречною для онлайн-ЗМІ є подача текстового розслідування у форматі лонгріду – він дає змогу побудувати драматургію історії та залучити різноманітні візуальні компоненти при верстці.

Отже, секретом якісного та ефективного журналістського розслідування є як резонансна тема і якісно зібрана та проаналізована інформація, так і формат подачі, який повертає увагу читача та змушує повністю прочитати матеріал.

АНОТАЦІЯ

Орсач О.С. Журналістське розслідування: від розуміння до змін. – Миколаїв, 2020.

Журналістське розслідування – основний інструмент журналістів у боротьбі з корупцією, бездіяльністю правоохоронних органів та іншими системними проблемами соціуму.

Мета дослідження: з'ясувати особливості проведення журналістського розслідування, опублікувати власні викривальні матеріали та створити публікації, які усебічно розкривають тему функціонування антикорупційних видань.

Наразі практикуючі українські журналісти основними ознаками розслідування називають трудомісткість і ресурсомісткість, необхідність високої самоорганізації журналіста, а також підвищені ризики – правові та неправові. Цей жанр має сталу методологію, однак під впливом технологічного розвитку модернізуються методи збору інформації та форми її подачі.

У рамках дипломного проєкту було зроблено 10 публікацій на інтернет-ресурсах <http://www.solnik.com.ua> та <https://nikcenter.org>. Під час дослідження специфіки української розслідувальної журналістики було з'ясовано наявність в Україні видань, які спеціалізуються на створенні викривальних матеріалів, складнощі подачі зібраної інформації у вигляді текстового розслідування на сторінках інтернет-ресурсів та перешкоди, з якими стикається журналіст-розслідувач. Також було опубліковано власні викривальні матеріали, серед яких преважує дослідження економічних та екологічних правопорушень.

Матеріали містять візуальні елементи, характерні для формату лонгрід: загальна кількість власних фото, виконаних для матеріалів – 34, загальна кількість інфографіки – 19, створено 2 відео.

Ключові слова: розслідувальна журналістика, інформація, методологія, метод, онлайн-видання, композиція, лонгрід.

SUMMARY

Oksana Orsach. Investigative journalism: moving from understanding to change. - Mykolaiv, 2020.

Journalistic investigation is the main tool for journalists in the fight with corruption, inaction of law enforcement agencies and other systemic problems of society.

The purpose of the research: to explore the peculiarities of investigative journalism, to publish own investigative stories and to create publications that reveal the functioning of investigative journalism.

Ukrainian journalists think that labor-intensive, the need for high self-organization of the journalist and increased risks are the main features of investigative journalism. This genre has a stable methodology, but methods and forms are being modernized with technological development.

During the work on the diploma project we have published 10 publications on the Internet sites <http://www.solnik.com.ua> and <https://nikcenter.org>. We found out the existence of Ukrainian media that specialize on investigations, the difficulty of presenting textual stories on the Internet sites and common problems for journalists. Also, we published 6 own investigative reporting.

The total number of personal photos made for the project is 34, the total number of infographics is 19, also 2 videos have been created.

Keywords: investigative journalism, information, methodology, method, composition, longread.